

Prečo je Gerulata svetová?

Stretnutie s občanmi na tému zápisu Gerulaty
do Zoznamu svetového dedičstva UNESCO

Kultúrna sála MÚ, Vývojová 8, Bratislava – Rusovce
28. februára 2012

Záznam z rokovania

Súčasť projektu CE „Dunajský Limes – svetové dedičstvo UNESCO“ – 1CE079P4

Prítomní: podľa prezenčnej listiny (cca 50-55 hostí a účastníkov)

Program:

1. Otvorenie, privítanie hostí, oboznámenie s programom
2. Prezentácie
 - a/ Prezentácia archeologického náleziska Gerulata
dr. Jaroslava Schmidtová, archeologička, Múzeum mesta Bratislava
 - b/ Prezentácia zámeru zapísať Gerulatu na Zoznam svetového dedičstva (SD)
UNESCO - Ing. arch. Ľubica Pinčíková, Pamiatkový úrad SR
3. Vystúpenia hostí a diskusia
4. Záver stretnutia

1./

Pracovné stretnutie otvoril a viedol starosta MČ Dušan Antoš. Po privítaní hostí a predstavení programu odovzdal slovo PhDr. Jaroslave Schmidtovej z Múzea mesta Bratislava.

2.a/

Dr. Schmidtová uviedla stručne problematiku rímskeho vojenského tábora Gerulata, ktorý bol na území Rusoviec funkčný v 1. až 4. st. n.l.

Rímska ríša obklopovala spočiatku územie v blízkosti Stredozemného mora, avšak postupne sa rozšírila na oveľa väčšie územie. Limes Romanus, teda hranice Rímskej ríše, sa tiahli niekoľko tisíc kilometrov cez tri kontinenty – Európu, Áziu a Afriku. Rimania ovládali toto územie s relatívne málopočetným aparátom. Prostredníctvom ciest, vybudovaného funkčného systému verejnej pošty, presunom vojakov a úradníkov na rôzne miesta veľkej ríše sa šíril nielen systém spravovania krajiny, ale aj pravidlá, právo, vzdelanosť, kultúra. Rimania takto ovplyvnili nielen priamo svoje územie, ale aj blízke prihraničné oblasti.

Gerulata mala 4 stavebné etapy a bola prvým táborom smerom od významného centra Carnunta. Úlohou v nej stacionovaných jednotiek bola ochrana východných častí blízkeho územia.

V tábore, ktorého pôdorys presahuje súčasnú expozíciu Múzea mesta Bratislava, platili pri výstavbe a usporiadaní budov presné pravidlá (napr. umiestnenie štyroch brán v obvodových ochranných múroch kastela, pravouhlé križovanie ulíc, umiestnenie veliteľskej

budovy, pokladnice, ubikácií pre vojsko, nemocnice pre ľudí i zvieratá a pod.) Kastel obklopovala civilná osada, tzv. vicus, ďalej boli umiestnené pohrebiská a ešte ďalej jednoduchšie poľnohospodárske usadlosti, ale aj bohatšie poľnohospodárske usadlosti typu villa rustica.

Gerulata sa môže pochváliť viacerými významnými a jedinečnými nálezmi – napr. jediná tegula s označením jednotky Kananeťatov, cestný míľnik, dom s podlahovým kúrením, s najväčšou pravdepodobnosťou prvé pamiatky na kresťanov na území Slovenska a pod.

Gerulata je výnimočné, unikátne archeologické nálezisko, pričom jeho prednosťou je to, že je z veľkej miery ešte nedotknuté a otvára ďalšie možnosti bádania a rozširovania vedomostí o Rímskej ríši na našom území.

2.b/

Ing. arch. Ľubica Pinčíková z Pamiatkového úradu SR sa venovala problematike zápisu pamiatok na Zoznam svetového dedičstva UNESCO.

Predstavila stručne organizáciu UNESCO a jej najvýznamnejší dohovor – Dohovor o ochrane svetového kultúrneho a prírodného dedičstva. Bol podpísaný v roku 1972 v Paríži a jeho zmyslom je ochrana cenných pamiatok, ktorých zachovanie je dôležité pre celé ľudstvo. V tomto roku si pripomíname 40 rokov od jeho podpísania. Do 1.11.2011 ratifikovalo dohovor spolu 188 krajín.

Doteraz bolo na Zoznam SD UNESCO zapísaných 752 kultúrnych, 183 prírodných a 28 zmiešaných lokalít.

Medzi hlavné kritériá zápisu patrí jedinečná hodnota pamiatky, jej prínos pre kultúru celého ľudstva, jej autenticita či stupeň zachovania.

V prípade vojenského tábora Rusovce - Gerulata by spolu s lokalitou Iža - Kelemantia (v blízkosti Komárna) išlo o tzv. sériový zápis. Z Limes Romanus už sú tri časti zapísané do zoznamu, a to Antoninov val a Hadriánov val vo Veľkej Británii a časť Limes Romanus na území dnešného Nemecka.

Návrh na zápis do Zoznamu SD UNESCO podáva raz ročne výlučne členská krajina, teda v konkrétnom prípade Slovenská republika; za tým nasleduje proces posudzovania a rozhodovania Výboru svetového dedičstva. Postupy sú zložité a veľmi prísne, takže dosiahnuť zápis nových lokalít do Zoznamu SD UNESCO nie je ani jednoduché, ani samozrejmé. Vždy musí ísť o výnimočné pamiatky, ktorým Výbor svetového dedičstva priznáva jedinečnú svetovú (univerzálnu) hodnotu. Zvlášť komplikované je zapísať na Zoznam SD pamiatky z územia Európy.

Harmonogram zápisu Dunajského Limesu na Slovensku – Rímske antické pamiatky na strednom Dunaji (teda Gerulata v Rusovciach a Kelemantia v Iži) do Zoznamu svetového dedičstva:

- december 2012 – spracovanie nominačného projektu
- do 1. 2. 2013 – podanie nominačného projektu Slovenskou republikou do Centra svetového dedičstva (CSD) v Paríži
- február – marec 2013 – posudzovanie kompletnosti nominačného projektu CSD (z hľadiska formálnych náležitostí)
- marec 2013 – január 2014 – posudzovanie nominačného projektu zo strany expertov ICOMOS (ICOMOS je Medzinárodná rada pre pamiatky a sídla; hl. odborný poradca Výboru svetového dedičstva v záležitostiach zachovania jedinečnej svetovej hodnoty kultúrnych lokalít)
- február – marec 2014 – spracovanie prípadných dodatočne požadovaných informácií

- jún 2014 – definitívne rozhodnutie Výboru svetového dedičstva o zápise do Zoznamu svetového dedičstva

Slovenská republika navrhuje zapísať na Zoznam SD UNESCO Gerulatu v rozsahu, v akom je dnes vyhlásená národná kultúrna pamiatka, t.j. v hraniciach pozemku sprístupnenej expozície Múzea mesta Bratislava. Ochranným pásmom zapisovanej pamiatky (ktorá musí byť tiež presne stanovená) je pamiatková zóna Rusovce.

Jednou z podmienok pre podanie nominácie je vytvorenie funkčného riadiaceho systému navrhovanej lokality - manažmentu. Riadiaca skupina je pracovný tím rôznych zainteresovaných inštitúcií, ktorí spolupracujú v záujme ochrany vzácnych hodnôt v lokalite SD UNESCO a v záujme eliminácie ich ohrozenia.

K najväčším výhodám zápisu Gerulaty na zoznam patrí obrovská medzinárodná prestíž, prínosy z predpokladaného rozšíreného cestovného ruchu a monitoring územia, ktorý napomôže indikovať a riešiť problémy i na rezortnej úrovni. Výhodou je aj osobitný systém financovania lokalít svetového kultúrneho. Zvýšený cestovný ruch (v prípade, že nie je dostatočne riadený) a rovnako aj zvýšený monitoring však zároveň môže byť aj istou nevýhodou pre lokalitu.

3./

Vystúpenia hostí a diskusia

Prípadné opakované vystúpenia a reakcie jednotlivých účastníkov sú zhrnuté do jednej výpovede.

Milan Ftáčnik, primátor hl. mesta SR Bratislava

Primátor vo svojom vystúpení nadviazal na pracovné rokovanie k problematike zápisu Gerulaty do Zoznamu SD UNESCO, ktoré sa uskutočnilo 11. mája 2011. Sústredil sa na otázku, čo zápis môže priniesť obyvateľom Rusoviec. Hl. mesto vyjadruje zámeru podporu, pretože s Gerulatou má šancu dostať sa do zoznamu po prvý raz v histórii aj samotná Bratislava. Lokalita UNESCO by mohla znamenať zvýšený prílev turistov a zvýšiť prestíž mesta.

Na minuloročnom stretnutí sa objavili obavy vlastníkov pozemkov z obmedzenia ich práv. Nijaké iné obmedzenia, než aké majú vlastníci už dnes, však so zápisom nesúvisia. Otázka, či sa súčasné hranice národnej kultúrnej pamiatky Gerulata rozšíria, bude aktuálna až v budúcnosti. V tom prípade bude potrebné začať s vysporiadaním vlastníckych vzťahov zo strany hl. mesta a MČ, napr. riešením zámeny pozemkov. V súčasnosti však ide o zápis Gerulaty v hraniciach existujúcej expozície MMB.

Projekt zápisu Gerulaty na Zoznam SD považuje primátor za veľmi dôležitý, rímsky vojenský kastel je jedinečnou lokalitou celého mesta. Na riešenie prípadných problematických situácií je pripravené hl. mesto i MMB.

Zámerom zápisu nie je zámer siahnuť na niečí majetok a bez dohody s vlastníkmi sa tak ani neudeje. Ak sa nenájde dohoda medzi inštitúciami a vlastníkmi nehnuteľností, bude sa prezentovať len časť Gerulaty. Vyvlastňovanie nie je cestou a neuvažuje sa o ňom; je legitímne, ak niekto formuluje svoj záujem. V prípade rozdielných záujmov ponúka hl. mesto vyjednávanie a dohodu.

V súčasnosti ide o zápis v rozsahu expozície MMB a o ochranu v rámci existujúceho ochranného pásma. V dialógu s obyvateľmi chceme informovať o tom, prečo je zápis Gerulaty dôležitý. Samotný zápis nie je istý, ani samozrejmý a UNESCO môže našom snahám povedať nie.

Viktor Glaser-Opitz, obyvateľ

Podľa neho je zrejmý záujem zainteresovaných inštitúcií získať pozemky; avšak on ako vlastník s takým postupom nesúhlasí. Na jednom mieste býva viac desaťročí a náhradný pozemok v takej istej kvalite v Bratislave nie je. Pre neho je múzeum a pamiatky bezpredmetné a má obavy, že ochrana Gerulaty ho pripraví o jeho majetok. V súčasnosti ide pri zápise o malý priestor, avšak postupne budú inštitúcie priestor stále rozširovať. Postup mu pripomína časy minulé, keď sa vyvlastňovalo bez ohľadu na vlastníkov a vyzval ostatným prítomných, aby sa nebáli povedať svoj názor. Tiež položil preňho zásadnú otázku, kde budú stavať domy jeho synovia.

Magdaléna Šišková, obyvateľka

Zápis by bol pre Rusovce veľkou ctou a obyvatelia Rusoviec by mohli byť hrdí, keby sa zrealizoval. Bolo by to skvelé. Pri tej príležitosti spomenula aj Rusovský kanál, ktorý je v tesnom dotyku s areálom múzea. Momentálne je veľmi znečistený a ju ako obyvateľku to veľmi ťaží.

Dušan Antoš, starosta

Dnes hovoríme o zápise pamiatky v hraniciach súčasnej expozície Múzea mesta Bratislava. Zápis nie je len vecou obyvateľov, ktorí sú v jej bezprostrednej blízkosti, ale aj všetkých obyvateľov z celého územia MČ.

Zároveň informoval, že MČ sa pripravuje na obstaranie územného plánu zóny v rozsahu pamiatkovej zóny Rusovce. Predpokladáme podporu z MK SR, MČ sa na obstaraní ÚPz bude podieľať 5 %. Územný plán zóny bude spodrobňovať súčasný platný územný plán. Rusovce aj naďalej majú ambíciu ostať pamiatkovou zónou.

Tento podklad je tiež podmienkou, aby zápis bol úspešný. Gerulata je významnou historickou pamiatkou a treba si ju vážiť.

Katarína Kosová, riaditeľka Pamiatkového úradu SR

Gerulata sa do predbežného výberu na zápis do Zoznamu SD UNESCO dostala približne v polovici 90-tych rokov, po schválení vlády SR. Pamiatkari nemajú záujem o nič majetok, majú svoje vedecké a odborné ambície. Chcú dokázať, že Slovenská republika je krajinou, ktorá sa oprávnene radí k dedičom Rímskej ríše, ktorá je základom európskej vzdelanosti a kultúry. Je poctou patriť do elitného klubu pamiatok, ktoré sú súčasťou Limes Romanus, ale aj do elitného klubu pamiatok UNESCO. Zápis Gerulaty, ktorá je kultúrnym fenoménom celej krajiny, má silný kultúrno-politický rozmer. Zvýšený turizmus by nemal negatívne ovplyvniť kvalitu života obyvateľov MČ, netreba sa toho obávať. Pri zápise Gerulaty sú pamiatkari i pamiatkárске inštitúcie vedené dobrou vôľou. V súvislosti s archeologickými výskumami je potrebné uvedomiť si, že samotný zápis ich vôbec neovplyvňuje a budú sa vykonávať bez ohľadu na to, či Gerulata bude, alebo nebude zapísaná na zoznam.

Isté obmedzenia – pokiaľ niektorí vlastníci vnímajú existenciu svetovej pamiatky ako obmedzenie – sa neviažu iba na pamiatky. Je možné, že v akejkoľvek inej zóne by sa vlastníci takisto museli podrobiť určitým pravidlám. Povinnosť podriaďovať sa rozhodnutiam pamiatkarov nenesie so sebou návrh na zápis; uplatňuje sa už dlhé roky. Neexistuje iba individuálny záujem vlastníkov, ale aj verejný záujem na zachovaní jedinečnej lokality, ktorý presahuje MČ a mesto.

L'ubica Pinčíková, Pamiatkový úrad SR

Gerulata je spoločné dedičstvo všetkých obyvateľov, v prípade lokalít UNESCO dokonca spoločným dedičstvom celého ľudstva. Súhlas a podpora občanov je veľmi dôležitá, ale je potrebné korektne povedať, že samotný proces nominácie si súhlas občanov nevyžaduje. Nomináciu vykoná Slovenská republika prostredníctvom štátnych orgánov.

Pavol Ižvolt, riaditeľ odboru ochrany pamiatkového fondu MK SR

MK SR potvrdzuje plnú vážnosť nominácie a víta aj dialóg s občanmi. Ambíciou MK SR je povzniesť celú lokalitu, pretože v každej autentickej rímskej lokalite sa skrýva obrovský potenciál – príkladom môže byť neďaleké Carnuntum.

Jednou vecou je nominácia pamiatky, druhou potom samotná implementácia a udržanie všetkých kvalít lokality. MK SR sa usiluje pomôcť nielen MČ, ale aj MMB, pretože je dôležité, aby bola obnovená aj samotná budova múzea.

Pri zápise pamiatky na Zoznam SD ide o obrovskú konkurenciu všetkých uchádzačov. MK SR nemá záujem na kontroverzných postojoch, preto je na zápis navrhnutá bezproblémová lokalita – expozícia MMB. O rozšírení lokality sa môže uvažovať v dlhodobejšom zámere. V súčasnosti musia archeologické výskumy hradiť samotní vlastníci, v prípade, že ide o lokalitu UNESCO, existuje možnosť, aby tieto náklady boli hrazené z grantových prostriedkov.

Peter Jurkovič, riaditeľ Krajského pamiatkového úradu Bratislava

Zápis na Zoznam SD je jednoznačne vecou prestíže. V kontakte s pamiatkarmi sú zástupcovia KPÚ Bratislava prví, s ktorými sa vlastníci stretávajú. KPÚ bude vždy uplatňovať zásady a kritériá ochrany národných kultúrnych pamiatok a ochranných pásiem.

Peter Hyross, riaditeľ Múzea mesta Bratislava

Podakoval sa za výbornú spoluprácu s občanmi pri archeologických výskumoch, o ktorej sa dozvedel od Dr. Schmidtovej, ktorá vedie výskumy na území Rusoviec už dlhé roky. Požiadala, aby jeho podakovanie tlmochli prítomní aj ďalším obyvateľom MČ.

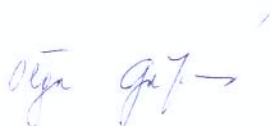
4.

Záver

Na záver sa starosta D. Antoš podakoval všetkým prítomným za záujem a účasť a stretnutie ukončil.

Bratislava, 28. februára 2012

Spracovala:
Ol'ga Gáfriková, prednostka MÚ

Dušan Antoš, starosta

